

de oorlog verwoest land een bloeiend economisch paradijs maakt. Zelfs de schaduwen van werkloosheid en inflatie der laatste jaren konden nog maar weinig afbreuk doen aan het totale gebouw.

Maar opbouwen is mooier dan erven (aldus Richard Kühn, de voormalige directeur van het bureau voor jeugdzorg en het pedagogisch adviesbureau in Wiesbaden). Opbouwen is immers doelgericht en geeft zin en betekenis aan het eigen werk. Erven daarentegen heeft in eerste instantie doel noch zin. Integendeel, aan een erfenis die je zomaar in de schoot valt, wordt weinig waarde gehecht.

Onze jonge mensen konden het pas gebouwde en met veel moeite afbetaalde huis of de sleet van hun ouders niet als levensinhoud accepteren en hun jeugdige idealen konden zij niet ophangen aan geld. Ik zal de laatste zijn die weer eens de ouders wil aanklagen. Ouders zijn ook geen supermensen en in de meeste gevallen doen ze voor hun kinderen wat ze kunnen. Als er al tegen iemand een beschuldiging moet worden ingebracht, dan tegen mijn eigen gelederen. Waarom hebben mijn collega's tientallen jaren de ouders verzwegen dat voor hun kinderen niets zo belangrijk is als ze een waardegerichtheid voor hun verdere leven mee te geven? Alle stadia van de kindertijd en alle denkbare crises van de puberteit werden grondig en voor iedereen begrijpelijk behandeld, maar de belangrijkste fase van de rijping, het ogenblik dat de jonge mens bereid moet zijn zijn eigen hoogst persoonlijke taak in het leven te vinden en te vervullen, dit kritieke moment van het zoeken naar de zin van het leven bij de overgang naar de volwassenheid werd de ouders onthouden! Richard Kühn vat de symptomatiek van de 'moderne jeugd' samen in de opmerkelijke zin: 'Ze zien in het leven een gave in plaats van een opgave.'

Ik schaam me, want onze wetenschap heeft dit symptoom in de hand gewerkt.

Terwijl de ene psychologische richting na de andere een verhandeling over de 'theorie en therapie der neurosen' presenteerde, zijn de tijdsymptomen veranderd. Wat wij nu noemen dig hebben, is een 'theorie en therapie van de psychopathie' en niet van de neurose, want de zinledigheid van onze tijd heeft het zwaartepunt van de psychische ziektepatronen in deze richting verlegd.

De neuroticus, die wanhopig zijn hoofd breekt over de door hem te volbrengen 'opgaven' en er kapot van is, is op de achtergrond getreden. De psychopaat, die de — naar hij meent — hem toekomende 'gaven' heerszuchtig voor zich opeist, heeft zijn plaats ingenomen. Hoezeer hebben de opvattingen van sommige hedendaagse deskundigen de gezonde ontwikkeling van een betekenis- en waardegerichtheid bij de jonge mens juist verhinderd en de psychopathie indirect bevorderd! Ik zal slechts drie pedagogische gebieden noemen waarvoor dit opgaat.

Het eerste is het gebied van de *prestatie*. Dit woord vandaag de dag als psychologie ook maar uit te spreken is al een waagstuk. Zo negatief hebben de deskundigen het in de laatste decennia gewaardeerd. De slogans van de prestatiedruk en de overbelasting van die zielige kinderen hebben dermate furore gemaakt dat tegenwoordig eerder de leerkrachten schrik hebben voor hun leerlingen en de ouders voor hun kinderen. Vooral geen prestaties eisen en vooral geen prestaties leveren, dit werd er bij opvoeders en kinderen in dezelfde mate ingehamerd. Wie leert is een belachelijke *streber*. Wie werkt voegt zich naar de gevestigde orde. Wie spaart is een beklagenswaardige burger. Hoe kan een generatie met deze filosofische achtergrond het opbouwende werk van haar ouders aanvoelen? Hoe kunnen deze jonge mensen ooit vreugde aan hun eigen werk beleven? Hoe kunnen ze ooit trots zijn op datgene waarmee ze bezig zijn? Waarvandaan moeten ze eigenlijk de motivatie halen om vervulling te zoeken in hun werk, in hun beroep, ja zelfs in een hobby, wanneer alles wat eventueel met een menselijke prestatie gepaard zou kunnen gaan, belachelijk werd gemaakt?

Het tweede gebied waar de deskundigen met hun leerstellingen terdege aan meegewerkt hebben, is het *groep*. Een tijdlang waren er alleen maar sociologische groepen. Het individu leek gestorven te zijn. De groep dicteert. Zij stelt de enkeling bloot aan repressies en slokt hem op. Wee degene die er zich van wil losmaken. Wee de jongere die geen spijkerbroek draagt en niet met ongekamde haren rondloopt. Hij is niet 'in'. Sigaretten, alcohol, het lid zijn van een sekte, alles wordt ter wille van de groep geaccepteerd. Wie nog geen verkering heeft, wordt door de groep niet voor vol aangezien. Wie niet afkeurend over gezagsdragers spreekt, wordt uitgelachen. Dit

gaat zo ver dat ouders op het adviesbureau om raad komen vragen, omdat hun zoon (vergelijk *casus nr. 16!*) of hun dochter absurd genoeg van klassieke muziek houdt en daarom contactmoeilijkheden heeft met leeftijdgenoten. Wie de meest recente beatgroepen en popzangers niet kent, kan niet meepraten. Wat een onzin om alle individuele gevoelens en interesses, persoonlijke aanleg, begaaftheden, opvattingen en betekenisvervullingen ondergeschikt te moeten maken aan een denkbeeldige groep, die alleen uit gelijkgestemde zielen bestaat en slechts collectieve reactiepatronen gedooft!

Hoezeer hebben pedagogen en psychologen de ouders ertoe trachten over te halen zich kritiekloos naar de opvattingen van de groep te voegen. Wanneer alle kinderen strips lezen, mag u deze lektuur uw dochter niet onthouden. Als iedereen in de klas tot middernacht naar een bepaalde detectivefilm kijkt, moet u zoon dat natuurlijk ook mogen. Hoe moeten deze jonge mensen later als bijna volwassenen hun persoonlijke levensweg vinden, hun speciale taak, hun eigen stijl, de veel genoemde zelfverwerkelijking? Hoe moeten zij innerlijk uitgroeien tot de unieke en onverwisselbare persoon die elk mens moet zijn, als zij niets anders hebben om zich te oriënteren dan 'de anderen'?

En tenslotte nog het derde gebied waarop onze menswetenschappen voor gevaarlijke misverstanden bij het publiek hebben gezorgd: het begrip *vrijheid*.

De revolutie tegen het gezag en de roep van de moderne jonge mensen om vrijheid is even luid als hun begrip van vrijheid vals is. Vrijheid betekent immers in werkelijkheid de hoogste mate van eigen verantwoordelijkheid en niet de chaos van gewetenloze handelingen zonder te letten op de gevolgen. Vrijheid is niet doen wat je wilt, maar willen wat er te doen is. Vrij is degene die geïntegreerd is in een ordening, die hij aanvaardt. Onvrij echter is hij die elke ordening afwijst.

In de waan dat zij vrijheid kunnen verweven door gezagsdragers te kleineren, regels overboord te gooien, wetten met voeten te treden en grenzen te overschrijden, zijn jonge mensen veelal in nieuwe vormen van afhankelijkheid verstrukt geraakt die zij niet eens altijd als zodanig onderkennen. Voor hen kan het defect raken van een televisietoestel in het weekend een ramp betekenen. Ze zijn er zo afhankelijk van geworden dat ze absoluut niet meer weten hoe ze hun vrije tijd anders moeten

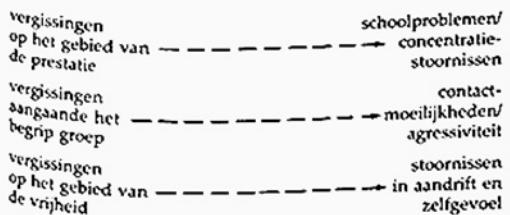
zoekbrengen. Ze weten dikwijls alleen wat ze *niet* willen, waarvan ze vrij willen zijn, namelijk van werk, taken en verplichtingen.

Maar echte vrijheid betekent nu juist graag productief bezig willen zijn, het vrijelijk beslissen, het uitvoeren van een zichzelf gestelde taak. Het grootste deel van onze jeugd staat daar zeer ver van af. Zij accepteert elke vorm van afhankelijkheid die zij niet doorziet, zelfs van nieuwe sekteleiders, showstars of belachelijke modestromingen. Haar vrijheidswil manifesteert zich in documentatie van revolutie en protest. Ook hier zou van meet af opvoedkundige hulpverlening zeer dienstig zijn om het vermogen tot vrije beslissing te verbinden met doelgerichtheid en verantwoordelijkheidsbesef. En ook om voor de opgroeiende mens de mogelijkheid te scheppen voor een zinvolle inzet van zijn krachten en ambities.

Dat zijn dus flitslichten gericht op drie belangrijke gebieden waarop misverstanden en vergissingen noodlottige gevolgen hebben gehad. Op dezelfde gebieden worden ook de stoornissen waar pedagogische adviseurs en pedagogen mee te maken krijgen, steeds talrijker.

Uit een interne statistiek, die een periode van vier jaar en verschillende gebieden van Duitsland omvat, blijkt ondubbelzinnig dat bij de kinder- en jongerenproblematiek contactmoeilijkheden/agressiviteit de eerste plaats innemen. Op de tweede plaats komen schoolproblemen/concentratiestoornissen en op de derde plaats stoornissen op het gebied van de aandrift en het zelfgevoel.

Is het werkelijk gewaagd de volgende verbanden te vermoeden?

De tijden zijn voorbij waarin de psychologie zich kon beperken tot wat tests, wat helderziendheid en wat waarzeggerij. De hausse in het duiden van dromen, de grafologische karakteranalyses en het letten op versprekingen is voorbij. Maar de positie en de taak van de psycholoog is nog altijd omstreken. Hij weet niet waar hij bij hoort. Noch in de geneeskunde, noch in de psychiatrie, noch in de pedagogiek is hij helemaal thuis. Toch zou hij de zo noodzakelijke schakel tussen veel disciplines kunnen zijn. Van al deze gebieden bezit hij immers die mate van kennis die hij nodig heeft om de cliënt als totale mens te begrijpen en adequaat te adviseren.

Pedagogische problemen worden hem evenzeer voorgelegd als medische vraagstukken. Psychotherapeutische hulp zoekt men bij hem evenzeer als wereldbeschouwelijke steun. Als het begrip 'medische zielzorg' bestaat, dat Frankl heeft gevormd, dan bestaat er ook een 'psychologische zielzorg', een grensgebied tussen diverse disciplines waarin alles tot een eenheid samensmelt: onderzoek, advisering, scholing, zielzorg, opvoeding, naastenliefde en psychotherapie. Het duidelijkst wordt de noodzakelijkheid van deze versmelting in het grensgebied van de opvoedkundige voorlichting. Want ouders in de huidige gecompliceerde wereld, waarin de wereld van de sprookjes, sagen en vaak ook van de schoolboeken niet meer bestaat, in een wereld van rusteloosheid en geld verdienen, van onmenselijkheid en zinloosheid, zulke ouders hebben meer nodig dan alleen maar 'raadgevingen'. Ze hebben echte psychologische zielzorg nodig om met zichzelf en met hun kinderen in het reine te komen.

De logotherapie beschouwt zichzelf als psychotherapie, filosofie en antropologie tegelijk. Maar volgens mij bevat zij tevens buitengewoon waardevolle pedagogische aspecten. Het is beuist niet voldoende de acute betekenis-problematiek van onze tijd in het gehele spectrum te signaleren. Het is allereerst nodig ouders en kinderen echte hulp te bieden en zodoende de overal veld winnende existentiële leegte een halt toe te roepen, te reduceren, misschien zelfs te voorkomen.

Dringender dan alle therapieën hebben we een preventieve psychologie nodig, die nog niet eens van de grond is gekomen. Zij kan echter alleen geboren worden uit een zinvolle doelgerichtheid, zoals de logotherapie dat noemt. Nog concentreert de

logotherapie zich op neurosen-therapeutisch en medisch-pastoraal terrein, maar eens zullen de psychologen en pedagogen bij het zoeken naar preventieve methoden ontdekken welke schatten er schuilgaan in de logotherapie en deze voor hun wetenschap te nutte maken. Als ze er maar tijdig mee beginnen!

In deze geest wil ik graag nader ingaan op de drie genoemde hoofdproblemen van de opvoedkundige voorlichting, namelijk om vanuit de logotherapie een nieuwe maatstaf aan te reiken voor de pedagogiek. Dit zou dan de aanzet kunnen zijn voor preventieve opvoedingsconcepten.

5.1. Schoolproblemen/Concentratiestoornissen

Het woord 'concentratiestoornis' is de laatste jaren zeer populair geworden. Vroeger zeiden ouders graag: 'Mijn kind is niet dom, het is alleen maar lui'. Tegenwoordig hoor je hen vaak zeggen: 'Mijn kind is niet dom, het kan zich alleen niet goed concentreren'.

Niettemin komen *echte* concentratiestoornissen zelden voor. Ook bij de opvoedkundige voorlichting komen dikwijls andere oorzaken voor de verminderde aandacht van kinderen aan het licht. Echte concentratiestoornissen hangen samen met de hersenen en kunnen slechts in geringe mate door pedagogische middelen worden beïnvloed. Ze hangen samen met geboortetrauma's, ongevallen, ziekten van het hoofd, maar ook met een tekort aan aanmoediging in de vroege kindertijd en met een vertraagd rijpingsproces.

Interessant voor het concentratievermogen van de mens is de interactie (wisselwerking) tussen de cortex en de tussenhersenen, vooral het voornaamste gebied daarvan, de thalamus (grijze stof van de tussenhersenen). De thalamus is een belangrijk verzamel- en coördinatiecentrum van alle aanvoerende banen die van zintuigen of uit het inwendige van het lichaam komen en in de tussenhersenen 'omgeschakeld' worden. Op deze omschakelingsplaatsen, de synapsen, kunnen signalen uit de buitenwereld of het inwendige van het lichaam doorgegeven of tegengehouden worden, naargelang van de betekenis die ze hebben en van de impulsen die voor de cortex belangrijk zijn.

De thalamus functioneert als een filter die belangrijke infor-